

Сведоштва за жените – ѓакони во Лихнидус

UDK 72-726.4-055.2(497.771)

Министерство за култура, Република Македонија
spasovad@yahoo.com

Апстракт: За службата на жените - ѓакони во ранохристијанската епископија на Лихнид постојат материјални показатели кои сведочат за дејноста на овој црковен ред во нејзини рамки. За активноста на црквенослужителките сведочи натписот на подниот мозаик во северниот анекс на трокорабната базилика со атриум на локалитетот Палошник, како и еден бронзен пекторален крст со релјефна претстава на Богородица Оранта од локалитетот Самуилова тврдина (Охридска цитадела). Натписот го пренесува споменот на преподобната ѓаконица Паула, додека крстот се атрибуира на ѓаконица, со оглед на фактот дека Божјата мајка во молитвен став со подигнати раце, во ранохристијански контекст, се поврзува со ѓакониците како симбол на посветеноста на службата на Богородица во Ерусалимскиот храм.

Клучни зборови: жени-ѓакони, ѓаконица, Паула, крштевање, Богородица Оранта

Пишаните и материјалните показатели за Охрид, римски Lychnidus, недвосмислено говорат дека црквното устројство во доцната антика претставува нераскинлив дел од ранохристијанската екумена. Усвоените црковни норми, изразени преку официјалните документи, биле вградувани во црковната практика на Лихнидската епископија. Таков е случајот со имплементацијата

Сл. 1 а, Натпис од базиликата на Палошник

Сл.1 б, Натпис од базиликата на Палошник

на редот на жените-ѓакони (ѓаконици), кој претставува важен дел од црковната институционална организација, ако се земе во предвид фактот дека, како служба е толкувана во црковните акти¹, граѓанската легислатива² и историските списи³.

За регуларната служба на ѓакониците во состав на ранохристијанската епископскопија на Лихнид постои материјална потврда на теренот. Како директен и недвосмислен доказ за тоа се издвојуваат еден натпис од трокорабната базилика со атриум на локалитетот Плаошник и гробот 253/ЈП во рамките на Охридската цитадела, каде е откриен крст со релјефен приказ на Богородица Оранта-претстава која во раното христијанство се поврзува со избраните припаднички на оваа должност⁴. Од друга страна, зачуваните структури на базиликата каде е откриен натписот, во релација со пишаните извори, посредно даваат толкување на поедини аспекти за нивната служба на ова место.

Непобитен показател за востановената служба на жените - ѓакони во Лихнид претставува натписот во централно поставеното, кружно поле на подниот мозаик, во северозападниот анекс на трокорабната базилика (сл. 1, а-б), кој гласи:

ΥΠΕΡ ΜΝ
ΗΜΗΣ ΤΗΣ Ο
ΣΙΑΣ ΠΑΥΛΑ
Σ ΤΗΣ ΔΙΑΚ
ΟΝΟΥ

(Во спомен на преподобната Паула ѓаконица⁵)

¹ Поедини аспекти од службата на жените-ѓакони се дискутирани на Вселенските собори и како резултат на тоа произлегува нивното официјално толкување во канонските одредби на самите Собори. Таков е случајот со 19-от канон на Првиот вселенски собор во Никеја (325 година) кој се однесува, меѓу другото, на ѓакониците кои прибегнале кон павликанската ерес и повторно се присоединуваат со ортодоксијата; понатаму, 15-от канон на Четвртиот вселенски собор во Халкедон (451 година) кој ја одредува возраста на жената од најмалку 40 години кога треба да стапи во служба на ѓакон и потврда на истата возрасна одредница има во 14-от канон од Пето-шестиот вселенски собор во Труло (692 година).

² Службата на жените-ѓакони е третирана во доцноантичката граѓанска легислатива како што е Законикот на Теодосиј (390 година) и Законикот на Јустинијан (535 година), преку кои се регулира нивниот избор, делувањето, моралните норми и сл. (сп. F. Cabrol, H. Leclercq, *Dictionnaire d'archéologie chrétienne et de liturgie*, D - DOMESTICI, Paris 1920, 729, 730; W. K. Boyd, *The Ecclesiastical Edicts of the Theodosian Code*, London 1905, 73, 74; F. Cabrol, H. Leclercq, op. cit., 730, Новела VI, 6 од Кодексот на Јустинијан се однесува на оваа проблематика).

³ Детален опис, во писмена форма е даден во *Didascalia Apostolorum* (сп. M. D. Gibson, *Didascalia Apostolorum in English*, London 1903, 78) и неговата проширена верзија *Constitutio Apostolorum* и др.

⁴ Д. Спасова, *Два ранохристијански крста од Охрид*, Прилози XLIV, 1-2, посветени на академик Цветан Грозданов по повод 50 години научноистражувачка дејност, Скопје 2013, 323-325.

⁵ Транскрипцијата на натписот ја направи проф. д-р Марија Чичева Алексиќ, виш научен соработник во Институтот за старословенска култура.

Претходно натписот беше објавен од С. Филипова, Примери на рановизантиска пластика и капители од Македонија со аплицирани натписи/ или букви, SYSTATIS 7, ф.н. 5, транскрибиран од М. Бузалкова како „Во спомен на Сосиа Паула ѓаконица“. Во таква форма го преземаат и И.

Натписот го открива споменот на една припадничка на редот ѓаконици, името и категоријата на нејзината светост. Тој, секако е одраз на целосната посветеност на Паула во остварување на христијанската доктрина, поучување и иницијација на жените во христијанската заедница на Лихнид, како и несебичната помош на сиромашните, вдовиците, беспомошните и болните⁶. За возврат, црквната општина и нејзините следбенички на адекватен начин ја изразиле почитта и благодарноста кон личноста, која, можеби е родоначалник на жените во служба на ранохристијанската црква на овој простор.

За дословното придржување на христијанските постулати, неприкосновените морални норми, беспрекорната духовна и телесна чистота на оваа жена, во служба на ѓакон говори делот од натписот кој ја одредува во категоријата на преподобни светители. Со епитетот „преподобна“ црквата ги велича подвижниците кои, меѓу другото, доброволно се откажале од телесните страсти и брачната заедница на земјата и со пост и молитва постигнале несекојдневна духовна димензија која привлекува голем број ученици и следбеници. Според ранохристијанската регулатива, како основа за промовирање на жените во служба на ѓаконици, без оглед дали се работи за девица или вдовица, неопходно е да ги испонува сите овие услови. Паула се приближила до совршената пркса со саможртва во служба на христијанската заедница, како духовна мајка и водителка на патот од земниот живот кон вечноста, првенствено на женскиот дел од лихнидската христијанска заедница.

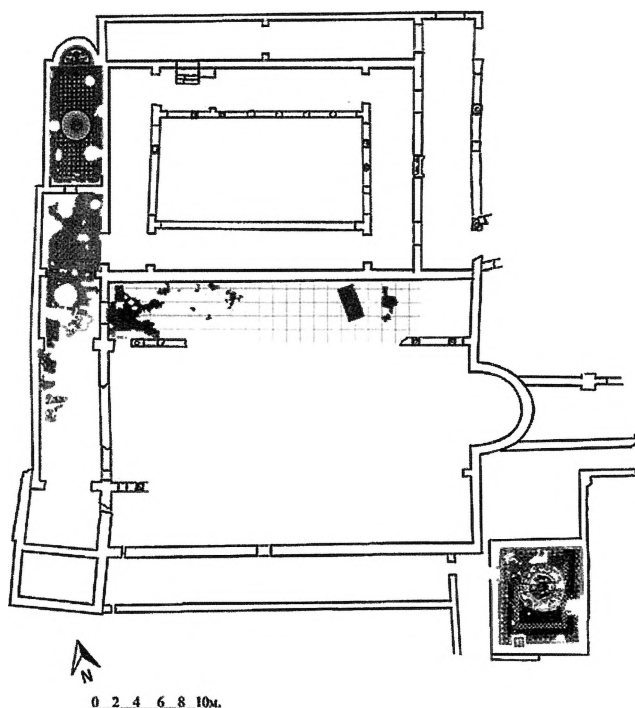
Овој натпис е единственото сведоштво за ѓаконицата Паула од Лихнид. Времето на нејзиниот живот на земјата и деталите од нејзината мисија остануваат енигма. Во доцноантичките историски извори, како и житијата на светителите⁷, не постои посреден или непосреден помен за ѓаконица со ова име. Единствено на еден епиграфски споменик од Laodicea Combusta во Lycania се спомнува ѓаконица со ова име⁸, кој не остава можност да се тврди дека се работи за иста личност.

Т. Петровска, *Два ранохристијански дедикаторски натписи од Стоби*, 156, ф.н. 14 КН 34-35, Скопје 2009 и М. Тутковски, *Ранохристијанските мозаици од Охрид*, Скопје 2014, 112.

⁶ Главната служба на ѓакониците е чинот на крштевањето на жените-катехумени, меѓутоа тие покривале поширок спектар на црковни и световни должности, како што се помош на болните, беспомошните и вдовиците, посета на домовите на жените, припремата на жените-катехумени за крштевање, одржувањето на редот во храмот и сл. (сп. Н. П. Кондаков, *Иконографија Богоматери*, С.-Петербург 1914, 73; F. Cabrol, H. Leclercq, op.cit., 728)

⁷ Во христијанскиот календар се слават светителки кои мисијата на земјата ја оствариле во служба на ѓакони. Тоа се: св. Татјана (12 јануари 225 година), св. Олимпијада (25 јули 410 година), св. Нона - (5 август 374 година). Ѓаконица Романа се спомнува во житието на Преподобна Пелагија (8 октомври 461 година) „На крштевањето кума и била блажена Романа, ѓаконица на таа црква која потоа, како нејзина духовна мајка добро ја утврдила во христијанската вера“ (сп. Епископ Николај, *Охридски пролог*, Охрид 2009).

⁸ МАМА 1, 226, „Паула, ѓакон најблагословена од Христа, ме изгради како гроб на нејзиниот сакан брат Хеладиус, надвор од татковината, создаден од камен како чувар на телото сè до страшниот звук на трубата што ги буди мртвите како што Бог вети“.

Сл. 2, Основа на базиликата на
Плаошник

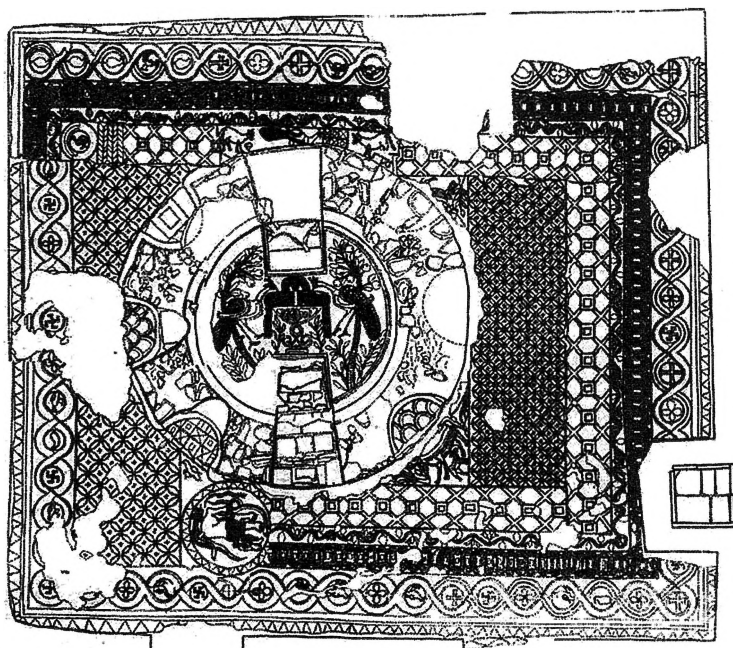
Исто така, засега, не постојат материјални или пишани податоци за начинот на делување на женскиот ред ѓакони во состав на Лихнидската епископија. Сепак треба да се нагласи дека жените во регуларната ортодоксна служба на Римскиот Исток⁹ биле организирани во согласност со доцноантичката и рановизантиската црковна и граѓанска регулатива, а детали за нивната пракса откриваат и пишаните историски извори од тоа време. Овие податоци, во релација со зачуваните структури од трокорабната базилика со атриум (сл. 2), каде е откриен натписот во спомен на ѓаконицата Паула, даваат можност да бидат посочени одделни пунктови во нејзини рамки, каде Паула и нејзините следбенички ја остварувале својата еклезијастичка мисија.

Нивната примарна и незаменлива улога била во крштевањето на возрасните жените-катехумени¹⁰. Оттука произлегува фактот дека баптистериумот на оваа базилика е местото каде ѓакониците ја практикувале најсветата должност - чинот на крштевање на возрасните жени - катехумени кои, по воведните поуки, одлучиле да го прифатат христијанството како своја животна определба¹¹. Димензиите на

⁹ Во западниот ранохристијански институционален поредок никогаш не била востановена службата на жените - ѓакони (сп. Н. П. Кондаковъ, *Иконографія Богоматери*, С.-Петербургъ 1914, ; V. A. Karas, *Female Deacons in the Byzantine Church*, Church History, Vol. 73, No. 2, Cambridge 2004, 273)

¹⁰ Н. П. Кондаковъ, *Иконографія Богоматери*, С.-Петербургъ 1914, 73; F. Cabrol, H. Leclercq, op.cit., 728

¹¹ Кандидатките христијанки биле покрстувани со миропомазание и потопување (*immersio*) од страна на ѓакониците кои биле духовни мајки исклучиво на женскиот дел од катехумените (сп. W.

Сл.3, Баптистериумот на базиликата

базенот на piscината (со дијаметар 2,50 м и дубочина од околу 1,00 м) и двете нејзини главни градежни фази се неоспорен индикатор за долгорочното масовно покрстување на возрасни кандидати од двата пола во овој баптистериум (сл. 3, 4). Тоа оди во прилог и на долгорочната пракса и ангажман на жените - ѓакони во баптизmalниот чин на ова место.

Втората единица која се поврзува со дејноста на жените - ѓакони на овој простор, секако е северозападниот анекс на базиликата (сл. 5), каде е откриен погоре англизираниот натпис во спомен на ѓаконицата Паула. Неговата функција останува загатка. За овој анекс, во стручната литература се изнесени мислења дека се работи за катехуменеум¹² односно ѓаконикон¹³. Сепак, при дефинирањето на неговата намена, не треба да се исклучи можноста дека оваа просторија била во функција на остварување на службата на ѓакониците. На тоа упатува спомнатиот натпис, како и нагласениот женски предзнак со кој зрачи просторот за што афирмативно говори и ликовниот израз на Псалмот 41 (42)¹⁴ на подниот мозаик во апсидата, со претстава на афронтирани срни како персонификација на жените-верници кои се напојуваат од Fons Vitae.

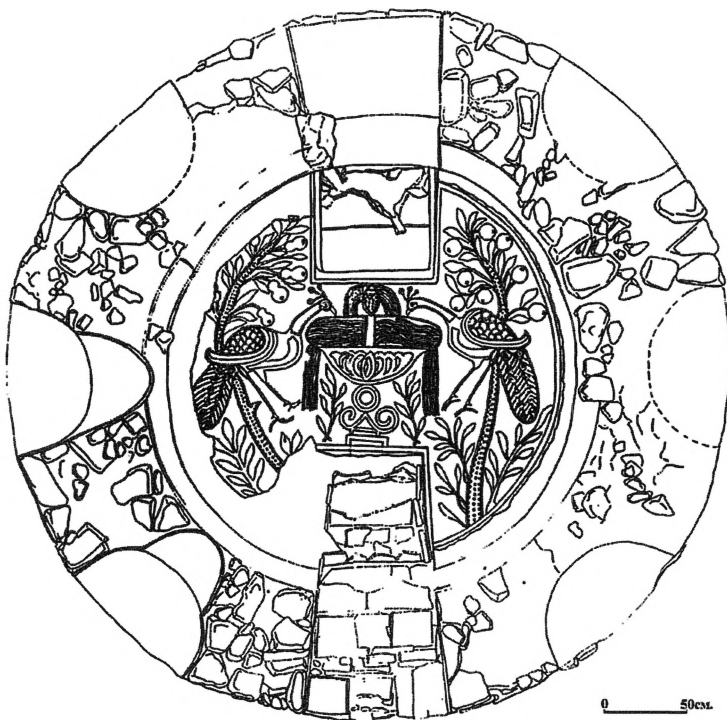
Главниот влез на западната страна од базиликата е третото место каде жените - ѓакони ја остварувале својата мисија во служба на ранохристијанската црква. Во

K. Boyd, *The Ecclesiastical Edicts of the Theodosian Code*, London 1905, 78; *Constitutio Apostolorum* III-II/15, 16; Постернак А. В., *Очерки по истории общин сестер милосердия*, Москва 2001, 8)

¹² В. Битракова Грозданова, *Лихнид во ранохристијанскиот период и неговото урбано јадро*, Јубилеен зборник, 25 години Митрополит Тимотеј, Охрид 2006, 266, 267, авторот ја нагласува функцијата на катехуменеумот, меѓутоа не ја исклучува можноста дека се работи за ѓаконикон.

¹³ М. Тутковски, *Ранохристијанските мозаици од Охрид*, Скопје 2014, 108, 110

¹⁴ „Како што срната копнее по водни извори, така копнее по тебе, Боже, душата моја“

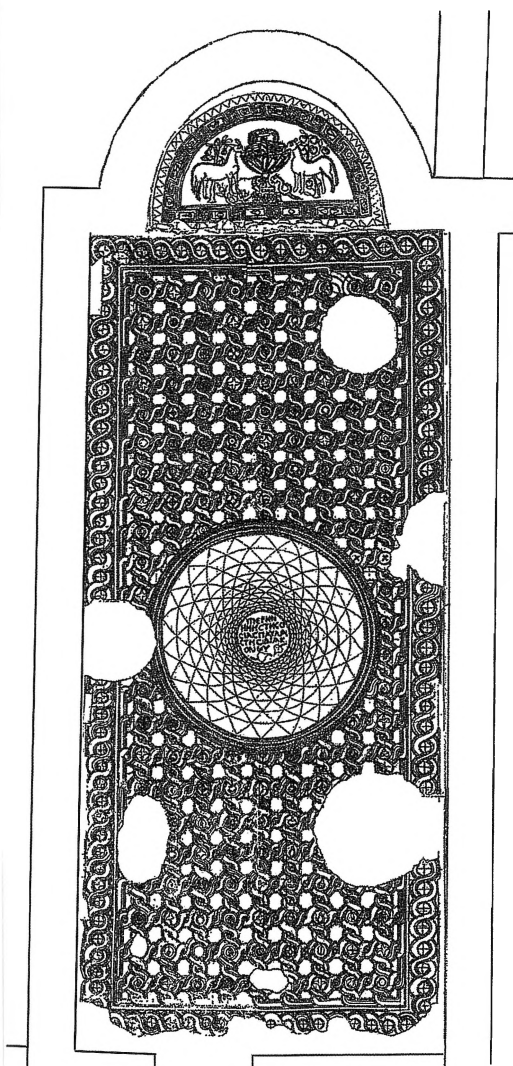

Сл. 4, Писцина на
баптистериумот

историските списи¹⁵, тие биле нарекувани и *Чувари на Светите врати* бидејќи стоеле на главните влезови во црквите и биле задолжени за одржувањето на редот и поредокот во храмот. Според тоа, и лихнидските црквенослужителки ги пречекувале верниците на главниот влез во нартексот на базиликата на Плаошник, а потоа ги упатувале на нивните места за време на литургијата.

Во овој контекст, важен елемент е одредувањето на хронолошките рамки во кои се одвивала дејноста на ѓакониците на ова место. Заради тоа неопходна е прецизна временска определба на самата базилика, фазите на градење, доградување и интервенциите со помал или поголем обем на нејзините составни делови. На ова ниво на истраженост и анализа на откриениот материјал во релација со нејзините структури, не може да се посочат прецизни хронолошки параметри кои би се однесувале на нејзината функција за потребите на лихнидската христијанска заедница, а со тоа и времето на делувањето на ѓакониците во нејзина служба. Обидите врз основа на стилските карактеристики на мозаичните површини да се определи временската рамка на оваа ранохристијанска базилика на Плаошник, не можат да дадат целосна хронолошка слика со оглед на комплексната стратиграфска расчленетост на објектот. Така, на пример, баптистериумот на југоисток, бележи најмалку три градежни фази и реконструкции (сл. 3). Од големо значење би било временското разграничување на двете главни фази на монументалната писцина,

¹⁵ *Constitutio Apostolorum*, VIII/19-20.

Сл. 5, Поден мозаик во северниот анекс на базиликата на Палошник

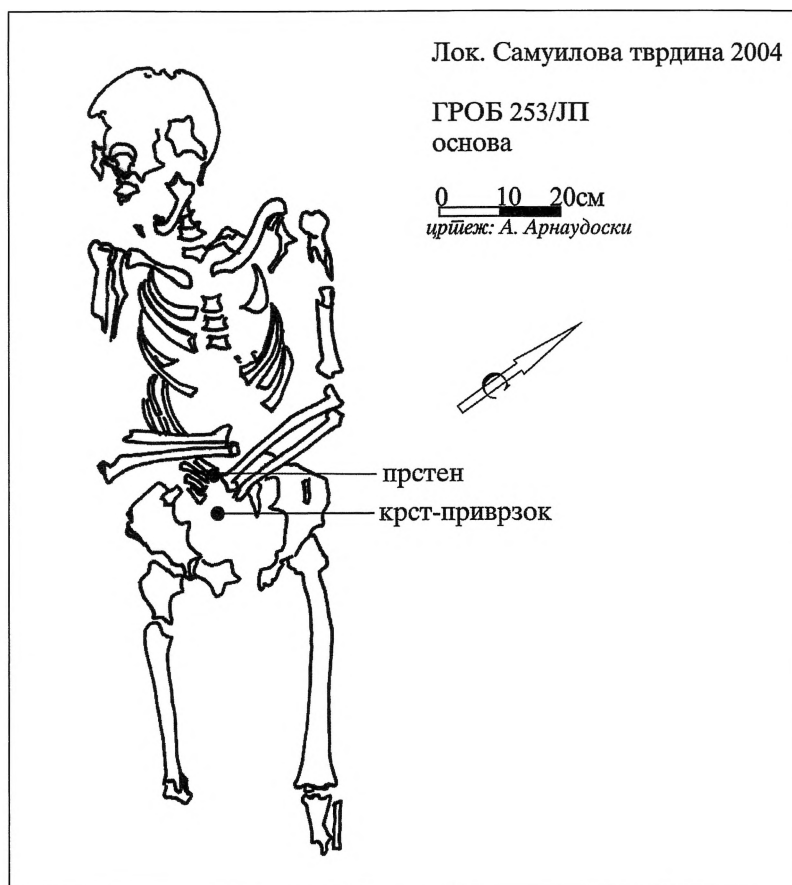
централно позиционирана во негови рамки, за што од големо значење би била обработката на колективниот нумизматички наод, откриен во 2002 година, во одводниот канал. Од друга страна, правоаголната писцина со мали димензии во југозападниот дел на баптистериумот која била наменета за крштевање деца, ја одредува неговата трета главна градежна фаза. Со ставање во функција на оваа писцина завршува основната потреба за службата на ѓакониците и нивната практична дејност¹⁶, најверојатно, во последните децении на VI век.

Исто така, важно е да се посочи дека постои можност, организацијата на ѓакониците на Плаошник да има подолга историја од самата базилика. Иако на ова ниво на истраженост нема сигурен показател, на ваквата можност упатува еден објект, лоциран северозападно од главниот влез во базиликата, за кој постојат индиции дека имал религиозна намена пред средината на V век.

Со ова беше исцрпена практичната страна на службата на ѓакониците, меѓутоа востановувањето на црковната мисија од овој тип, има корени и симболика која се однесува

на службата на св. Богородица во Ерусалимскиот храм и нејзината постојана молитва за спас на човечкиот род. Оттука, претствата на Богородица Оранта е непосредно и историски врзана со развојот на ранохристијанската црковна

¹⁶ На крајот на антиката, со промената на литургиската практика на крштевање деца се губи и базичната улога на ѓакониците во баптизмалниот чин на крштевање возрасни жени. И покрај тоа што се сретнуваат податоци за постоењето на редот на ѓакониците во историските извори до XII век, нивната дејност во византискиот период е само формално-еклезијастичка. Потоа, во историските извори, ѓакониците не се споменуваат ниту од формално-титуларен аспект (сп. А. В. Постернак, *Очерки по истории общин сестер милосердия*, Москва 2001, 12,13; V. A. Karras, *Female Deacons in the Byzantine Church*, Church History, Vol. 73, No. 2, Cambridge 2004, 277; V. A. Karras, *The Liturgical Function of Consecrated Women in the Byzantine Church*, TS 66, 2005, 100).

Сл. 6, Гроб 253-ЛП,
Охридска цитадела

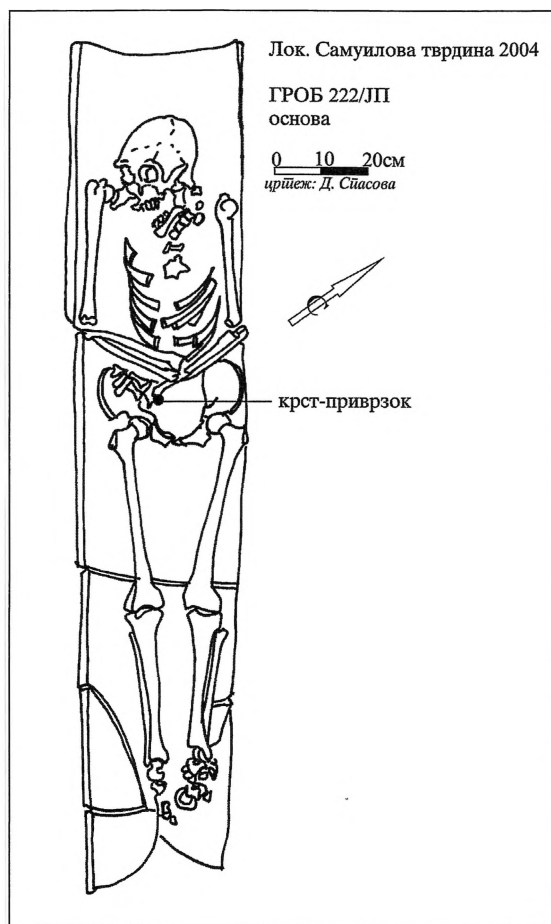
служба на ѓакониците¹⁷. Од тие причини, серија производи на ранохристијанската применета уметност со претстави на Богородица Оранта се идентификувани како предмети за лична употреба на жените - служителки во ранохристијанските храмови¹⁸.

Еден ранохристијански крст со претстава на Богородица Оранта и еден прстен, откриени во гробот 253/ЛП на Охридската цитадела, сугерираат за статусот ѓаконица¹⁹ на личноста положена во негови рамки. Деталите околу ваквата одредба ќе бидат обработени во текстот подолу, со анализа која опфаќа опис на гробот, аспектите за хронолошката детерминација, како и изработката, декоративните специфики и позицијата на прилозите во гробната целина.

¹⁷ Н. П. Кондаковъ, *op. cit.*, 72; во Источномедитеранскиот простор се појавува како посебен тип Богородица „ѓаконица“ (сп. Ю. Вълева, *Средновековни крстове-енколпиони от Националната галерија*, Археология 10, 1-2, София 1981, 82).

¹⁸ *Ibid.*, 94, се работи за чаши со претстава на Богородица Оранта на нивните дна и една белегзија со истиот приказ од British Museum (сп. О. М. Dalton, *Catalogue of Early Christian Antiquities and Objects from the Christian East in the Department of British and Mediaeval Antiquities and Ethnography of the British Museum*, London 1901, 45-46, n. 279a,b; Н. П. Кондаковъ, *op. cit.*, рис. 73).

¹⁹ К. Мјатев, *op. cit.*, 74.

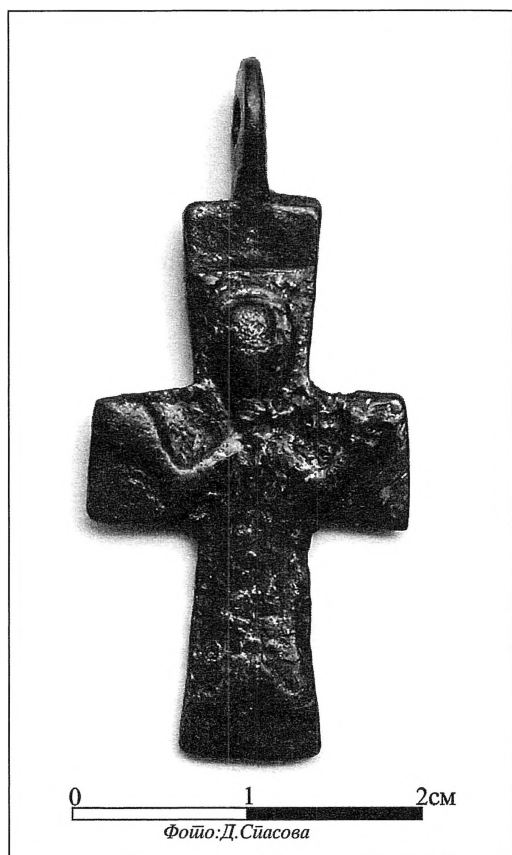

Сл. 7, Гроб 222-ЛП, Охридска цитадела

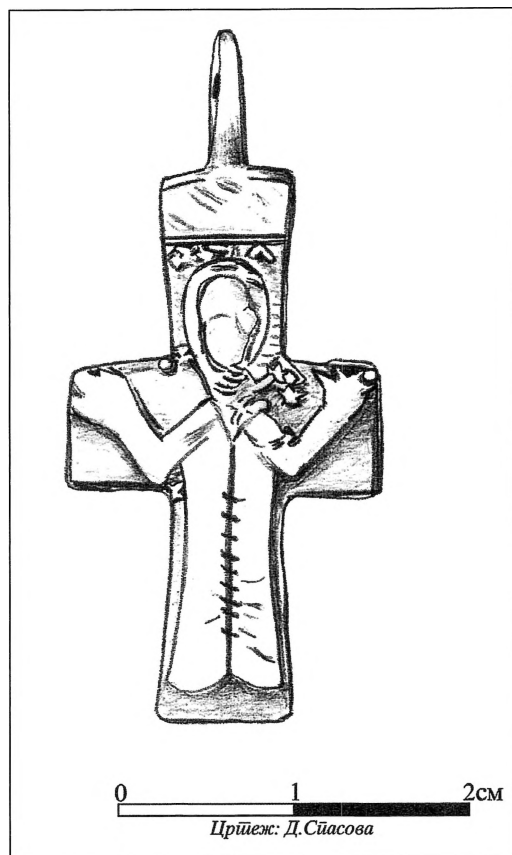
Гробот 253/ЛП (сл. 6) има едноставна конструкција, јама оградена со венец од ситни аморфни камења и ориентација северозапад-југоисток. Инхумираниот покојник е положен на грб во испружена положба, со главата благо навалена кон југоисток и рацете прекрстени на половината. Иако не е направена антрополошка анализа на скелетот, параметрите на карлицата говорат дека се работи за женска индивидуа. Како прилози во гробот се откриени еден прстен од едноставно свиткана лента на левата рака и пекторален крст, лоциран под прекрстените дланки на покојната.

Едноставната гробна архитектура и нецелосната временска дефинираност на наодите²⁰, наложува, по пат на споредбена анализа, да биде одредена хронологијата на гробот. Во таа смисла, посебно е значајно да се нагласи релацијата на овој гроб со гробот 222/ЛП (Сл. 7), во непосредна близина, бидејќи двата гроба имаат идентична ориентација и поставеност на скелетите, како и пекторални крстови

²⁰ Прстенот од едноставно свиткана лента е врменски неосетлив наод, додека производството на сличните примери крстови, со резерва, се посочува како античко културно наследство со временска припадност на V-VI век (сп. К.Мятев, *op.cit.*, 67; Ю. Вџева, *Средновековни крстове-енколпиони от Националната галерија*, Археология 10, 1-2, София 1981, 81-83, обр.12; Л. Дончева Петкова, *Крстове-енколпиони във Варненския Музей*, ИНМВ Варна 1983, 115, T.I-6).

Сл. 8 а, Крст од гроб 253-ЈП, Охридска цитадела

Сл. 8 б, Крст од гроб 253-ЈП, Охридска цитадела

откриени под дланките на покојниците. Со оглед на тоа што, гробот 222/ЈП има карактеристична доцноантичка архитектура со тегули во форма на двосливен покрив и датацијата на гробот 253/ЈП не излегува од рамките на доцната антика. Од друга страна, овој гроб е дел од доцноантичката некропола во јужната половина на Охридската цитадела каде се откриени гробни структури со прилози датирани, претежно во VI век, како што се: елемент од појасна гарнитура од типот „сучидава“ и чифт-наушници со корпа во гробницата со три комори и уште една наушница од истиот тип во детскиот гроб 232/ЈП. Од тие причини, за најприфатлива хронолошка одредница на оваа гробна целина е VI век.

Во нејзини рамки, откриениот бронзен пекторален крст (тер. инв. бр. Н-447) претставува латински тип (сл. 8, а - б), едноделно лиен, со едноставна овална ушка на горната страна. Тој има димензии: 40 мм по вертикала, 18 мм по хоризонтала и пресек 1-2 мм. Реверсот е мазен, а на предната страна има релјефна претстава на фронтално поставена женска фигура со молитвено подигнати раце и неколку недефинирани елементи распоредени над главата, како и свездести и топчести мотиви распоредени околу рацете. Иако деталите, во голема мера се излижани, се распознава мафорион на главата и широка далматика на телото, што укажува дека се работи за Богородица Оранта.

Сл. 9, Прстен од гроб 253-ЈП, Охридска цитадела

Во ранохристијанската иконографија, претставата на Богородица Оранта се толкува како одраз на идејата за Славата Господова и симбол на Земната Црква²¹. До крајот на антиката, овој иконографски тип се однесува на длабока, интимна, внатрешна молитва, како симбол на црковната служба на жените-ѓаконици²², иманентна за ранохристијанското црковно устројство на Римскиот Исток²³, додека на Запад, во доцноантичкиот период, функционираат единствено редовите на вдовиците²⁴ и светите девици²⁵.

Прстенот (тер. инв бр. Н-445), со внатрешен дијаметар од 19 мм, откриен е на левата рака од покојната. Оформен е од едноставно свиткана бронзена лента, широка 3 мм, со полукружен попречен пресек (Сл. 9).

Двата наода ја формираат целосната претстава за личноста положена во гробот 253/ЈП, како жена-ѓакон во црковната институционална хиерархија на Лихнид.. Во прилог на ваквата дефинираност на покојната оди и откриениот едноставен прстен на левата рака. Имено, со чинот на нивна хиротонија, жените посветени во служба на црквата, освен орар и мафорион²⁶ добивале и прстен²⁷, како симбол на посветеноста на Христос и завет за непорочност и целомудрие.

Со анализата на материјалните показатели од Плаошник и Охридската цитадела, кои говорат во прилог на редот на жени - ѓакони во служба на ранохристијанската црква, е направен обид за дефинирање на нивната еклезијастичка пракса и симболиката во организацијата на самиот ред. На ова место, останува да се спомне уште дека на територијата на Република Македонија, еден натпис на

²¹ Н. П. Кондаковъ, op.cit., 70

²² Основа за востановувањето на самиот црковно - службен ред на ѓакониците како следбенички на Дева Марија посветена на службата во Ерусалимскиот храм, нејзината постојана молитва за спас на човечкиот род, а V и VI век се сметаат за вистински подем на женската црковна служба (сп. Н. П. Кондаковъ, op.cit., 94).

²³ Ibid., 72.

²⁴ Ibid., 73.

²⁵ Ibid., 84.

²⁶ Н. П. Кондаковъ, op.cit., 73; А. В. Постернак, op. cit., 8.

²⁷ О. М. Dalton, *Franks Bequest: Catalogue of the Finger Rings, Early Christian, Byzantine, Teutonic, Mediaeval and Later*, London 1912,xl; S. Hindman, *Rings on Their Fingers: Ring Wearing from Ancient Times to the Renaissance*, Antiques 2007

мозаичниот под во јужниот кораб на Епископската базилика во Стоби²⁸, оштетен во голема мера, протолкуван е како ктиторски натпис за завет на ѓаконицата Матрона. Овој натпис, воедно, претставува најсеверна потврда на службата на ѓакониците во рамките на Римската Империја.

Кратенки:

MAMA - Monumenta Asiae Minoris Antiqua

CH - Church History

TS - Theological Studies

ИНМВ Варна

²⁸ Се работи за натписот „најпобожната ѓаконица (Матрона?) која поради завет ја попочи екседрата“ (сп. J. Wiseman Dj. Mano Zisi, *Excavation at Strobi*, 1972, AJA 77, no.4 1973, 397; D. Feissel, *Recueil des inscriptions chrétiennes de Macédoine*, Athens 1983, n.275; И.Т.Петровска, *Два ранохристијански дедикаторски натписа од Стоби*, МН Homage to Blaga Aleksova, Скопје 2009, 154.)

Testimonies of the Deaconesses of Lychnidus

Summary

The written and material evidence of Ochrid, Roman Lychnidus, undoubtedly speak that the ecclesiastical constitution during the Late Antiquity is an inseparable part of the Early Christian oicumene. The recognized ecclesiastical norms, expressed through the official documents, were embedded in the church practice of the Lychnidus' Episcopate. This is the case with the implementation of the order of the female deacons (deaconesses) as an important part of the institutional ecclesiastical organization and their service was interpreted in the ecclesiastical acts, civil legislative and the historical documents of the time.

First the most certain evidence regarding regular service of the female deacons within the Early Christian Episcopate of Lychnidus is an inscription in circular field with central position on the floor mosaic in the north-western annex of the three-aisled basilica with an atrium at the site of Plaoshnik, that reads:

ΥΠΕΡ ΜΝ
ΗΜΗC ΘΗC Ο
CΙΑC ΠΑΥΛΑ
C ΘΗC ΔΙΑΚ
ΟΝΟΥ

(In memory of the venerable Paula the deaconess)

The inscription is dedicated to Paula, a member of the order of female diacons along with the category of her sanctity. It seems to be an expression of respect and gratitude of the Christian community and female followers toward the person that might had been the founder of the female service in the Early Christian church of this area. It is a reflection of the entire devotion of Paula in the achievement of the Christian doctrine throughout perfect practice as a spiritual mother of feminine part the Christian community as well.

The other evidence relating to the deaconesses in the Early Christian Church in Lychnidus is a bronze pectoral cross depicting the Mother of God Orans, revealed in the grave 253/JP at the Ochrid's citadell.

In the Early Christianity representation of the Mother of God Orans is related to the elected members of female ecclesiastical service. It is a symbolic referring to the service of the Mother of God in the Temple of Jerusalem and her constant pray for the

salvation of the human kind as well as a symbol of the Earthly Church as idea of the Glory of God. By the end of the Antiquity, this iconographic type referred to a deep, intimate, inner pray, as a symbol of the eclessiastical service of the deaconesses, order immanent to the Early Christian ecclesiastical constitution of the Roman East.

In addition to the pectoral cross, a ring of a simply twisted bronze strip found in the same grave unity completely define deceased person as a deaconess. Namely, by the act of their ordination, the females devoted to service in the church, apart from an orar and a maphorion, also received a ring as a symbol of their devotion to Christ as a vow of purity and chastity.

The certain units in the in the tree-aisled basilica at Plaoshnik can be appointed as parts of the female deacon practice. Regarding historical sources it is, in the first place, the baptisteria where they perform the act of baptism of adult female – catechumens.

The second part related to the activities of the female deacons at this place is certainly the northwestern annex of the basilica where the above presented inscription honoring Paula was discovered. Its function remains uncertain even thou experts categorized it as a catechumeneum i.e. deaconicon. Nevertheless, in the attempt to define its usage can not bi denied the fact that it was in a function of the female service. It is strongly suggested by the mentioned inscription as well as the accentuated feminine prefix with an affirmation in the pictorial representation of the Psalm 41 (42) on the floor mosaic in the apse of the annex, depicting two hinds drinking from the Fons Vitae as personification of the female believers.

The main entrance on the western side of the basilica is the third place where the deaconesses accomplished their mission as ***Guardians of the Holy Doors*** since they stood at the main entrances of the churches and were engaged with the maintenance the order in the temple during liturgy.

Translated by Orhideja Zorova